

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

КАДАЦЬКА АНАСТАСІЯ АНДРІЇВНА

УДК 341.217

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС
ЄВРОПЕЙСЬКОГО БАНКУ РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ**

12.00.11 – міжнародне право

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Харків – 2016

Дисертація є рукописом.

Робота виконана на кафедрі міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент **Стешенко Володимир Миколайович**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, доцент кафедри міжнародного права.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор **Баймуратов Михайло Олександрович**, Інститут законодавства Верховної Ради України, головний консультант відділу європейського права та міжнародної інтеграції;

кандидат юридичних наук **Кориневич Антон Олександрович**, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, асистент кафедри міжнародного права.

Захист відбудеться «10» червня 2016 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.03 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70.

Автореферат розіслано «05» травня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. П. Матюхіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми зумовлена такими чинниками.

По-перше, до акціонерів створеного у 1991 році Європейського банку реконструкції та розвитку (надалі – ЄБРР або Банк) належать майже всі країни європейського регіону, авторитетні європейські міжнародні організації (Європейський Союз і Європейський інвестиційний банк), а також країни «Великої двадцятки» (G-20) – США, Японія, Мексика, Австралія та інші, що дозволяє розглядати ЄБРР як один із найбільш впливових фінансових інститутів сучасного світу.

По-друге, Україна у 1992 році приєдналася до Угоди про заснування ЄБРР від 29 травня 1990 р., відтак отримала статус члена Банку і статус країни операцій ЄБРР.

По-третє, Європейський банк реконструкції та розвитку разом із Міжнародним валютним фондом, Міжнародним банком реконструкції та розвитку і Європейським Союзом є одним із найбільших зовнішніх кредиторів вітчизняної економіки. За підтримки ЄБРР в Україні здійснюються сотні проектів кредитування як державного, так і комерційного секторів економіки, зокрема у сфері енергетики, сільського господарства, промисловості, транспорту, телекомунікацій тощо.

Разом із тим при очевидній теоретичній і практичній значущості питань міжнародно-правового регулювання відносин між Україною та ЄБРР, і в більш широкому сенсі – міжнародно-правового статусу ЄБРР, комплексного дослідження зазначеної теми в Україні ще не проводилося.

Загальнотеоретичну основу дослідження склали наукові праці фахівців з теорії міжнародного права і права міжнародних організацій, таких як: Т. О. Анцупова, Б. В. Бабін, М. О. Баймуратов, В. Г. Буткевич, Б. В. Ганюшкін, І. М. Глебов, Ахмад Ісмаїл, Ю. Г. Козак, В. В. Ковалевський, А. О. Кориневич, В. П. Кошеваров, Д. І. Кулеба, З. Кутайні, О. Є. Кутейников, С. Я. Левада, А. С. Мацько, Л. О. Миргородська, Нгуен Куок Дінь, М. Поточний, В. М. Репецький, Є. Л. Стрельцов, О. В. Тарасов, Л. Д. Тимченко, М. О. Ушаков, М. Ю. Черкес, О. О. Шибаєва, О. М. Шпакович, Ю. В. Щокін та ін.

У дисертації також були використані роботи фахівців у сфері права міжнародних фінансових організацій, таких як: К. Ю. Артюх, М. В. Бобін, Ю. Л. Бошицький, М. О. Дей, О. І. Дунас, Ю. С. Єпіфанова, Н. Ю. Єрпильова, Ю. І. Кормош, І. Б. Кудас, В. С. Кузнецов, А. В. Лабунська, Л. Л. Лазебник, Л. А. Левіна, О. О. Моїсєєв, Т. М. Нешатаєва, Є. В. Палій, Н. І. Патица, О. А. Сафіна, М. О. Стреніна, В. М. Субботін, І. Я. Тодоров, А. В. Філонов, О. В. Чернецька, Х. В. Шперун, В. М. Шумилов та ін.

Разом із науковими працями юристів-міжнародників у дисертації знайшли відображення також публікації фахівців з міжнародних фінансів, міжнародних інвестицій та міжнародної економіки таких, як: Я. Б. Базилюк, Є. В. Бичихін, С. В. Глушенко, О. С. Власюк, Д. Ю. Венцовський, С. П. Грязних, Ю. В. Ковбасюк, О. М. Кости́лев, О. С. Лапко, І. Л. Остапчук, Д. М. Русак, М. І. Савлук, А. С. Філіпенко, О. Ю. Шевченко та ін.

Безпосередньо особливостям заснування та діяльності Європейського банку реконструкції та розвитку присвячені праці таких іноземних вчених, як: Адам Бронстоун (Adam Bronstone), П. К. Лебедева, Джон Лінареллі (John Linarelli), І. В. Миронова, Поль Менквельд (Paul A. Menkveld), Стів Уебер (Steve Weber), Едвард Х'юїт (Edward A. Hewett), Ібрагім Шихата (Ibrahim F. I. Shihata) та ін.

Вітчизняні вчені-міжнародники вивчали лише окремі аспекти міжнародно-правового статусу Європейського банку реконструкції та розвитку. Зокрема, О. І. Дунас у своїй кандидатській дисертації «Правовий статус міжнародних фінансових організацій» (2009) розглядає Європейський банк реконструкції та розвитку у порівнянні з іншими міжнародними фінансовими організаціями, зокрема з Міжнародним банком реконструкції та розвитку, Міжнародним валютним фондом, Європейським інвестиційним банком та Чорноморським банком торгівлі та розвитку. Так само окремі аспекти міжнародно-правового статусу ЄБРР розкриті у публікаціях І. Г. Снігурської.

Отже, на сьогодні в українській доктрині міжнародного права майже відсутні ґрунтовні дослідження правових підстав та особливостей міжнародно-правового статусу Європейського банку реконструкції та розвитку, у тому числі питань членства в ЄБРР, організаційних питань діяльності Банку, його компетенції і правосуб'єктності, а також правових підстав та особливостей регулювання взаємовідносин між Україною та ЄБРР.

Таким чином, актуальність дисертаційної роботи зумовлюється необхідністю вирішення важливих питань наукового і практичного характеру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого згідно із державною цільовою комплексною програмою «Теоретичні та практичні проблеми сучасного міжнародного права та іноземного конституційного права» (державна реєстрація – № 0111U000954).

Тема дисертаційної роботи затверджена на засіданні вченої ради Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 7 від 15 березня 2013 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є формулювання теоретично обґрунтованих і практично підтверджених висновків щодо правових підстав та особливостей міжнародно-правового статусу Європейського банку реконструкції та розвитку, у тому числі питань членства в ЄБРР, організаційних питань діяльності Банку, його компетенції і правосуб'єктності, а також правових підстав та особливостей регулювання взаємовідносин між Україною та ЄБРР.

Відповідно до мети у дисертації зосереджено увагу на вирішенні таких основних завдань:

- встановити причини та етапи заснування Європейського банку реконструкції та розвитку;
- визначити основні правові засади діяльності Європейського банку реконструкції та розвитку;
- з'ясувати зміст повноважень органів управління Європейського банку реконструкції та розвитку;
- виявити особливості набуття членства і міжнародно-правового статусу членства у Європейському банку реконструкції та розвитку;
- визначити зміст та особливості міжнародної правосуб'єктності Європейського банку реконструкції та розвитку;
- встановити правові підстави та особливості міжнародно-правових відносин між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку.

Об'єктом дослідження є міжнародно-правове регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій універсального та регіонального характеру.

Предметом дослідження є міжнародно-правовий статус Європейського банку реконструкції та розвитку.

Методи дослідження. Для досягнення наукової об'єктивності результатів використовується комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, які широко застосовуються в сучасній науці міжнародного публічного права.

Методологічну основу дисертації склали такі загальновизнані у правовій науці методи, як: об'єктивності, діалектичний, системно-структурний, формально-логічний, історико-правовий, спеціально-юридичний, порівняльно-правовий, а також інші загальнонаукові та спеціальні методи дослідження.

Метод об'єктивності дозволив встановити вірогідність і повноту інформації, що використовувалася у процесі дослідження. Діалектичний метод допоміг з'ясувати особливості розвитку міжнародно-правових відносин між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку. Системно-структурний метод дозволив встановити конкретні складові міжнародно-правової правосуб'єктності Європейського банку реконструкції та розвитку. Формально-логічний метод використано при визначенні особливостей правового статусу Європейського банку реконструкції та розвитку. Завдяки історико-правовому методу встановлено історико-правові (у тому числі міжнародно-правові) особливості заснування та розвитку ЄБРР. Спеціально-юридичний метод застосовано для визначення класифікації міжнародних угод, що укладаються між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку. За допомогою порівняльно-правового методу були виявлені особливості набуття членства країнами – засновниками ЄБРР і країнами, що стали членами Банку після набуття чинності Угоди про заснування ЄБРР 1990 року.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першою у вітчизняній доктрині міжнародного права комплексною науковою працею, в якій здійснено науково-теоретичне дослідження правових підстав діяльності Європейського банку реконструкції та розвитку, у тому числі питань членства в ЄБРР, організаційних питань діяльності Банку, його компетенції і правосуб'єктності, а також правових підстав та особливостей регулювання міжнародно-правових відносин між Україною та ЄБРР.

Основні теоретичні і практичні результати, що характеризують особистий внесок дисертантки і виносяться на захист, конкретизуються у таких положеннях.

Уперше:

– визначено міжнародно-правові особливості набуття членства і правового статусу в Європейському банку реконструкції та розвитку держав – засновників Банку, Європейського Союзу, Європейського інвестиційного банку, а також держав, які стали членами Банку після набуття чинності Угоди про заснування ЄБРР від 29 травня 1990 р.;

– встановлено особливості правового статусу та діяльності постійних представництв ЄБРР в Україні, умови надання пільг і привілеїв для працівників постійних представництв Банку у межах його діяльності в Україні;

– запропоновано класифікацію міжнародно-правових угод, що укладаються між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку:

а) за назвою (за предметом) угоди, що укладаються між Україною і Банком, поділено на три види: кредитні, гарантійні і проектні;

б) за суб'єктами (за формою власності позичальника) виокремлено угоди про підтримку приватного і державного секторів;

в) за напрямками діяльності Банку (за сферами кредитування) виділено угоди у сфері: енергетики, сільського господарства, промисловості, інфраструктури, фінансового сектору тощо;

г) за способом надання кредитів ЄБРР виокремлено пряме фінансування і фінансування через посередника.

Удосконалено:

– положення про те, що Європейський банк реконструкції та розвитку за своєю правовою природою є міжнародною міжурядовою організацією (зокрема, є об'єднанням декількох десятків держав, заснований і діє відповідно до міжнародного багатостороннього договору, створений для досягнення певних цілей у визначеній сфері міжнародних відносин тощо);

– положення про особливості правового статусу Європейського банку реконструкції та розвитку (зокрема про прийняття нових членів і виключення з членів Банку, про специфіку укладення з боку ЄБРР міжнародних договорів, про привілеї та імунітети Банку на території його держав-членів тощо).

Набули подальшого розвитку:

– положення про залежність фінансування з боку ЄБРР від дотримання реципієнтом відповідних умов та критеріїв, сформульованих Банком;

– положення щодо змісту стратегій діяльності Європейського банку реконструкції та розвитку щодо України, які безпосередньо пов'язуються з результатами політичної, економічної та судової реформ в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, результати і висновки можуть бути використані:

– у науково-дослідній роботі – як основа для подальших наукових досліджень правових підстав та особливостей міжнародно-правового статусу Європейського банку реконструкції та розвитку, у тому числі питань членства в ЄБРР, організаційних питань діяльності Банку, його

компетенції і правосуб'єктності, а також правових підстав та особливостей міжнародно-правових відносин між Україною та ЄБРР;

– у *науково-освітній діяльності* – під час викладання навчальних курсів «Міжнародне публічне право», «Право міжнародних організацій», «Міжнародне економічне право» і «Європейське право»;

– у *науково-методичній роботі* – для вдосконалення навчальних програм, при підготовці відповідних розділів підручників і навчально-методичних посібників із міжнародного публічного права;

– у *практичній сфері* – у діяльності органів державної влади України (зокрема, Міністерства фінансів України і Національного банку України), а також у діяльності органів місцевого самоврядування і господарюючих суб'єктів України під час процедури отримання кредитних ресурсів від ЄБРР, а також під час реалізації проектів, що здійснюються в Україні за підтримки Європейського банку реконструкції та розвитку.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, висновки і пропозиції, що містяться у дисертації, обговорені, схвалені та рекомендовані до захисту кафедрою міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Основні положення дисертаційної роботи оприлюднені у виступах на таких наукових і науково-практичних конференціях, як: VI Міжнародна науково-практична конференція «Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку» (м. Суми, 18–19 травня 2013 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених та здобувачів «Юридична осінь 2013 року» (м. Харків, 14 листопада 2013 р.), Міжнародна наукова конференція «Юридична наука та практика у третьому тисячолітті» (Словацька Республіка, м. Кошице, 27–28 лютого 2015 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Інтеграція Молдови та України до Європейського Союзу: правовий аспект» (Республіка Молдова, м. Кишинів, 6–7 листопада 2015 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Правові системи суспільства: сучасні проблеми та перспективи розвитку» (м. Львів, 20–21 листопада 2015 р.) і Міжнародна науково-практична конференція «Юридична наука та практика: виклики сучасних євроінтеграційних процесів» (Словацька Республіка, м. Братислава, 27–28 листопада 2015 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації знайшли відображення у 12 наукових публікаціях, у тому числі у 6 наукових статтях, з яких 3 статті опубліковані у наукових фахових періодичних виданнях України з юридичних наук, 3 – у наукових фахових виданнях

інших держав, а також у 6 тезах доповідей на наукових і науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Відповідно до мети, завдань і предмета дослідження дисертація складається зі вступу, 3 розділів, що містять 8 підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 207 сторінок, з яких основного тексту – 165 сторінок. Список використаних джерел налічує 312 найменувань і має обсяг 42 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, викладені методологічна і теоретична основа роботи, що характеризують наукову новизну роботи, розкрито теоретичне і практичне значення отриманих результатів, наведено дані про апробацію основних положень дисертації.

Розділ 1 «Передумови та особливості заснування Європейського банку реконструкції та розвитку» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. *«Історико-правові особливості створення Європейського банку реконструкції та розвитку»* досліджено передумови та процедуру створення Європейського банку реконструкції та розвитку.

Обґрунтовано, що заснування Банку було зумовлено об'єктивними процесами, що відбулися в Європі наприкінці 1980-х рр., перш за все, йдеться про зміну соціалістичної ідеології в країнах Центральної та Східної Європи на принципи західної демократії, а також перехід зазначених країн від планової економіки до ринкової.

Встановлено основні етапи створення ЄБРР, зокрема особливості і результати проведення низки установчих конференцій щодо створення Банку. Зосереджено увагу на тому, що від моменту появи концепції створення ЄБРР до підписання Угоди про заснування ЄБРР від 29 травня 1990 р. пройшло всього сім місяців, що свідчить про неабияку зацікавленість західноєвропейських країн у створенні нового міжнародного кредитного інституту.

З'ясовано, що ЄБРР – це принципово нова міждержавна структура, яка до того не мала аналогів ані за складом засновників, ані за своїми цілями і методами діяльності. Особливістю ЄБРР є те, що уперше в історії міжнародних фінансових організацій в установчих документах

Банку було закріплено норму, що надання фінансової допомоги певній державі безпосередньо залежить від політики цієї держави.

У підрозділі 1.2. «*Організація та управління Європейським банком реконструкції та розвитку*» розглянуто особливості інституційної системи ЄБРР.

Встановлено, що згідно зі статтею 22 Угоди про заснування ЄБРР керівні органи Банку мають триступеневу структуру:

– вищим органом Банку є Рада Керуючих (Board of Governors of the EBRD);

– Рада Директорів (Board of Directors of the EBRD) – це виконавчий орган ЄБРР, який несе відповідальність за керівництво загальною діяльністю Банку;

– Президент ЄБРР (President of the EBRD) є законним представником Банку і керує поточною діяльністю ЄБРР під керівництвом Ради Директорів Банку.

До того ж у певних випадках у внутрішньо-організаційному механізмі ЄБРР в окрему категорію посадових осіб виділяються віце-президенти або виконавчі віце-президенти, а також допускається створення будь-яких інших додаткових органів.

З'ясовано, що правовий статус (повноваження, склад і процедурні питання) керівних органів ЄБРР визначені в Угоді про заснування ЄБРР, а також у спеціальних документах, зокрема, у Правилах внутрішнього розпорядку ЄБРР, у Правилах процедури Ради Керуючих і Правилах процедури Ради Директорів ЄБРР.

У підрозділі 1.3. «*Правовий статус держав – членів Європейського банку реконструкції та розвитку*» досліджено особливості набуття членства і правовий статус держав – членів ЄБРР.

Встановлено, що Угода про заснування ЄБРР 1990 р. визначає різні критерії членства у Банку для європейських і неєвропейських країн. Зокрема, для європейських країн головним критерієм для їх членства в ЄБРР є власне належність до Європейського регіону. У свою чергу головним критерієм для членства неєвропейських країн в ЄБРР вважається їх попереднє членство в іншій міжнародній фінансовій організації – у Міжнародному валютному фонді.

З'ясовано процесуальні особливості набуття членства для країн, які виявили намір стати членами Банку після набрання чинності Угоди про заснування ЄБРР 1990 р. (а саме після 28 березня 1991 р.). Такі країни можуть бути прийняті в члени ЄБРР на умовах, які може встановлювати Банк, якщо за їх прийняття до членів проголосує не менше двох третин

Керуючих, які представляють не менше, ніж три чверті загальної кількості голосів, на яку мають право члени.

Підкреслено особливий правовий статус серед членів ЄБРР Європейського Союзу (як правонаступника Європейського Співтовариства, що в свою чергу є правонаступником Європейського Економічного Співтовариства) і Європейського інвестиційного банку. Членство названих міжнародних організацій у Банку зумовлюється тим фактом, що вони першими підтримали ідею створення Банку. При цьому їх членство не створює прецедент, на підставі якого інші міжнародні організації або банки мали б можливість стати членами ЄБРР.

Зроблено висновок, що правовий статус держав – членів Банку визначається Угодою про заснування ЄБРР 1990 р. і передбачає взаємні права та обов'язки держав-членів і Банку.

Розділ 2 «Правовий статус Європейського банку реконструкції та розвитку» містить два підрозділи.

Підрозділ 2.1. «Міжнародна правосуб'єктність Європейського банку реконструкції та розвитку» присвячено дослідженню правового статусу ЄБРР.

З'ясовано, що крім Угоди про заснування ЄБРР 1990 р., правовий статус Банку визначається також на підставі Угоди між Урядом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії та ЄБРР про штаб-квартиру Європейського банку реконструкції та розвитку від 15 квітня 1991 р.

Встановлено, що країни – засновники ЄБРР наділили Банк «повною» спеціальною (або функціональною) правосуб'єктністю, яка визначається повноваженнями Банку. Основними складовими міжнародної правосуб'єктності Європейського банку реконструкції та розвитку є: прийом у члени Банку; призупинення членства у Банку; співробітництво з іншими суб'єктами міжнародного права; комерційна складова (можливість розподілу чистого доходу між його акціонерами); а також правосуб'єктність Банку на території його держав-членів.

Визначено особливості правового статусу ЄБРР на території країн – членів Банку. Згідно з Угодою про заснування ЄБРР 1990 р. Банк має повну правосуб'єктність на території своїх держав-членів та діє як самостійний суб'єкт у межах покладених на нього повноважень для досягнення відповідних цілей та функцій. Зокрема, на території держави – члена ЄБРР має повну правоздатність на укладання договорів; на придбання і розпорядження нерухомим і рухомим майном; на порушення процесуальних дій. ЄБРР також може засновувати агенції або філії на території будь-якої держави-члена.

У підрозділі 2.2. «Порядок та особливості надання фінансування Європейським банком реконструкції та розвитку» розглянуто критерії визначення проектів для фінансування з боку ЄБРР, джерела фінансування, пріоритетні напрямки фінансування і сфери, які ЄБРР не фінансує за жодних обставин.

З'ясовано, що згідно з Угодою про заснування ЄБРР 1990 р. пріоритетним для фінансування є приватний сектор економіки (для державного сектору економіки Банк надає не більше 40 % всіх позик, гарантій та інвестицій). При цьому на фінансування конкретного проекту Банк виділяє не більше 35 % коштів, а решта витрат зазвичай покривається за рахунок інших міжнародних фінансових організацій.

Кредитні ресурси ЄБРР формуються із власного (акціонерного) капіталу та позик (що разом утворюють звичайні ресурси), а також із спеціальних фондів. Зі звичайних ресурсів кошти надаються на ринкових умовах для реалізації рентабельних проектів розвитку. Спеціальні фонди призначені для пільгового кредитування малорентабельних галузей соціальної сфери і для надання технічної допомоги.

Загальними умовами надання допомоги ЄБРР є такі критерії: проект має здійснюватися в одній з країн операцій Банку; має великі шанси на прибутковість; передбачає надання допомоги у грошовому або натуральному вигляді; відповідає інтересам вітчизняної економіки і відповідає екологічним вимогам ЄБРР та країни, що отримує допомогу.

Розділ 3 «Міжнародно-правове регулювання відносин між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Загальні засади міжнародно-правового співробітництва між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку» досліджено основні правові акти, якими регулюються відносини між Україною та ЄБРР.

Встановлено, що юридичними підставами для приєднання України до Угоди про заснування ЄБРР 1990 р. є Постанова Ради Керуючих ЄБРР від 28 березня 1992 р., в якій були сформульовані умови, на яких Україна стає членом Банку, та Указ Президента України «Про членство України в Європейському банку реконструкції та розвитку» від 14 липня 1992 р. № 379/92.

Організаційно-правове регулювання міжнародно-правового співробітництва між Україною та ЄБРР здійснюється на двосторонній основі. Україна призначає своїх уповноважених представників (Міністра фінансів і Голову Правління Національного банку), а ЄБРР забезпечує діяльність Постійного Представництва Банку в Україні.

Врегулювання правового статусу постійних представництв ЄБРР в Україні здійснюється на підставі Договору між Урядом України та Європейським банком реконструкції та розвитку про співробітництво та діяльність Постійного Представництва ЄБРР в Україні (який підписано у м. Київ 4 червня 2007 р. і в м. Лондон 12 червня 2007 р.).

У підрозділі 3.2. «*Стратегії Європейського банку реконструкції та розвитку щодо України*» досліджено особливості програм діяльності ЄБРР щодо України.

З'ясовано, що надання Банком кредитів Україні залежить від дій Уряду України з покращення інвестиційного клімату всередині країни, ефективності здійснення адміністративної, судової та податкової реформ. Певна стратегія розробляється для того, щоб допомогти Україні у вирішенні ключових проблем певного періоду. Виконання поточної стратегії є підставою для підготовки і схвалення наступної стратегії ЄБРР. У цілому щодо України Банком прийнято 9 таких стратегій.

При виборі проектів для фінансування ЄБРР керується трьома операційними принципами, за якими проект має: по-перше, позитивно впливати на процес системного перевтілення економіки; по-друге, бути самоокупним і прибутковим і, по-третє, відповідати принципам додатковості.

У підрозділі 3.3. «*Міжнародно-правові угоди між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку*» вивчено особливості укладення і виконання міжнародно-правових угод між Україною та ЄБРР.

На підставі аналізу усіх доступних міжнародних угод між Україною та Банком запропоновано їх класифікацію за такими критеріями: за назвою (за предметом угоди), за суб'єктами (за формою власності позичальника), за напрямками діяльності Банку (за сферами кредитування) і за способом надання кредитів ЄБРР:

- за назвою (за предметом) угоди, що укладаються між Україною і Банком, поділено на три види: кредитні, гарантійні і проектні;
- за суб'єктами (за формою власності позичальника) виокремлено угоди на підтримку приватного або державного секторів;
- за напрямками діяльності Банку (за сферами кредитування) виділено угоди у сфері: енергетики, сільського господарства, промисловості, інфраструктури, фінансового сектору тощо;
- за способом надання кредитів ЄБРР виокремлено пряме фінансування і фінансування через посередника.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведене теоретичне узагальнення і вирішення наукового завдання, що полягає у формулюванні теоретично та практично обґрунтованих висновків щодо правових підстав та особливостей міжнародно-правового статусу Європейського банку реконструкції та розвитку, у тому числі питань членства в ЄБРР, організаційних питань діяльності Банку, його компетенції і правосуб'єктності, а також правових підстав та особливостей міжнародно-правових відносин між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку.

Отримані в процесі дослідження важливі теоретичні і практичні результати конкретизуються у таких положеннях.

1. Європейський банк реконструкції та розвитку – це принципово нова міждержавна структура, яка до того не мала аналогів ані за складом засновників, ані за своїми цілями і методами діяльності.

2. Уперше в історії міжнародних фінансових організацій в установчих документах Банку було закріплено норму, що надання фінансової допомоги певній державі безпосередньо залежить від політики цієї держави.

3. Правовий статус Європейського банку реконструкції та розвитку закріплено в Угоді про заснування ЄБРР від 29 травня 1990 р. і в Угоді між Урядом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії та ЄБРР про штаб-квартиру Європейського банку реконструкції та розвитку від 15 квітня 1991 р.

4. Європейський банк реконструкції та розвитку має міжнародну правосуб'єктність. Складовими міжнародної правосуб'єктності ЄБРР є: прийом у члени Банку; призупинення членства у Банку; співробітництво з іншими суб'єктами міжнародного права; комерційна складова (можливість розподілу чистого доходу між його акціонерами); правосуб'єктність Банку на території своїх держав – членів. Обсяг правосуб'єктності Банку (у тому числі міжнародної правосуб'єктності) є більш широким у порівнянні зі статтею 45 Угоди про заснування ЄБРР.

5. Преамбула Угоди про заснування ЄБРР 1990 р. визначає Банк як багатосторонній фінансовий інститут, європейський по своїй суті та широко міжнародний за своїм членським складом. Разом з тим у роботі доведено, що Європейський банк реконструкції та розвитку має ознаки міжнародної міждержавної організації (зокрема, є об'єднанням декількох десятків держав, заснований і діє згідно із багатостороннім міжнародним договором, створений для досягнення певних цілей у відповідній області

міжнародних відносин), тобто ЄБРР за своєю правовою природою є міжнародною міжурядовою організацією.

6. Структура керівних органів ЄБРР має три рівні:

- вищим органом Банку є Рада Керуючих (Board of Governors);
- Рада Директорів (Board of Directors) – це виконавчий орган ЄБРР, який несе відповідальність за керівництво загальною діяльністю Банку;
- Президент ЄБРР (President) є законним представником Банку і керує поточною діяльністю ЄБРР під керівництвом Ради Директорів.

7. Правовий статус (повноваження, склад і процедурні питання) керівних органів ЄБРР визначені в Угоді про заснування Європейського банку реконструкції та розвитку від 29 травня 1990 р., а також у спеціальних документах, зокрема, у Правилах внутрішнього розпорядку ЄБРР, у Правилах процедури Ради Керуючих і Правилах процедури Ради Директорів ЄБРР.

8. Важливими елементами структури корпоративного управління Європейського банку реконструкції та розвитку є прозорість і підзвітність. Як наслідок, організація діяльності Банку, відповідальність та пов'язаність органів його управління є чітко визначеними та окресленими.

9. Надання кредитів ЄБРР для фінансування проектів у певній країні здійснюється згідно із середньостроковими стратегіями діяльності Банку щодо цієї країни. Виконання країною – реципієнтом поточної стратегії є підставою для розроблення наступної стратегії ЄБРР. У цілому щодо України Банком прийнято 9 таких стратегій.

10. При виборі проектів для фінансування ЄБРР керується трьома операційними принципами, за якими проект має: по-перше, позитивно впливати на процес системного перевтілення економіки; по-друге, бути самоокупним і прибутковим і, по-третє, відповідати принципам додатковості.

11. Угода про заснування ЄБРР від 29 травня 1990 р. достатньо чітко визначає:

1) пропорції фінансування з боку ЄБРР проектів у приватному і в державному секторах (у державний сектор Банк надає не більше 40 % всіх позик, гарантій та інвестицій);

2) пропорції «спільного фінансування» конкретного проекту (Банк фінансує не більше 35 % витрат по кожній програмі, при цьому зазвичай він допомагає підшукати партнерів для фінансування решти коштів);

3) критерії надання кредитування:

- проект має здійснюватися в одній з країн операцій ЄБРР;
- має великі шанси на прибутковість;

– передбачає надання допомоги у грошовому або натуральному вигляді;

– відповідає інтересам вітчизняної економіки і

– відповідає екологічним вимогам як ЄБРР, так і країни, що отримує допомогу;

4) пріоритетні напрямки кредитування: агропромисловий комплекс; інформаційні та комунікаційні технології; муніципальна інфраструктура; правова реформа; природні ресурси; промислове виробництво та послуги; транспорт; стійке ресурсокористування та зміна клімату; фінансові установи; фонди прямих інвестицій; енергетика і ядерна безпека;

5) ЄБРР також прямо визначає сектори, в яких він не здійснює кредитування, зокрема це: діяльність, що пов'язана із обороною; тютюнова промисловість; виробництво речовин, заборонених міжнародно-правовими актами та ігрові заклади, що знаходяться на власному балансі.

12. Правовий статус держав – членів ЄБРР визначається Угодою про заснування ЄБРР від 29 травня 1990 р. і передбачає взаємні права і обов'язки держав-членів і Банку.

13. Для забезпечення можливості Банку досягти своєї мети і виконати покладені на нього функції на території кожної країни – члена Банку йому надаються статус, імунітети, привілеї і звільнення, передбачені главою VIII Угоди про заснування ЄБРР 1990 р.

14. Юридичними підставами для приєднання України до Угоди про заснування ЄБРР 1990 р. є два правові акти: перший – це Постанова Ради Керуючих ЄБРР від 28 березня 1992 р., в якій були сформульовані умови, на яких Україна стає членом Європейського банку реконструкції та розвитку; другий – Указ Президента України «Про членство України в Європейському банку реконструкції та розвитку» від 14 липня 1992 р. № 379/92.

15. Організаційно-правове регулювання міжнародно-правового співробітництва між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку здійснюється на двосторонній основі. Україна призначає своїх уповноважених представників: [*ex officio*] Міністра фінансів України, як члена Ради Керуючих ЄБРР, і [*ex officio*] Голову Правління Національного банку України, як заступника Керуючого від України – члена Ради Керуючих ЄБРР. У свою чергу ЄБРР забезпечує діяльність Постійного Представництва ЄБРР в Україні (цей термін означає постійне представництво Банку у м. Києві та будь-які додаткові постійні представництва, що можуть бути створені Банком на території України).

16. Комплексне врегулювання правового статусу та особливостей діяльності постійних представництв ЄБРР в Україні здійснюється на підставі Договору між Урядом України та Європейським банком реконструкції та розвитку про співробітництво та діяльність Постійного Представництва ЄБРР в Україні (зазначений Договір було підписано у м. Київ 4 червня 2007 р. і в м. Лондон 12 червня 2007 р.).

17. Більшість норм про правовий статус постійних представництв ЄБРР в Україні імплементовані з Угоди про заснування ЄБРР 1990 р. (шляхом рецепції або трансформації відповідних норм Глави VIII зазначеної Угоди).

18. У більшості випадків правовий статус постійних представництв ЄБРР в Україні, власне, як і правовий статус посадових осіб та працівників постійних представництв ЄБРР в Україні, прирівнюється до правового статусу дипломатичних представництв і дипломатичних агентів в Україні відповідно.

19. Пріоритетними напрямками діяльності (інвестування), що здійснюються Банком в Україні, є такі:

- зміцнення і розвиток банківсько-фінансового сектору та забезпечення фінансових потреб малого й середнього бізнесу;
- сприяння і допомога в реструктуризації та модернізації енергетики;
- розвиток малих та середніх підприємств;
- сприяння реконструкції і реформам ключових секторів інфраструктури (транспорт, телекомунікацій та комунальних послуг);
- підтримка підвищення ядерної безпеки.

20. Міжнародно-правові угоди ЄБРР щодо України можна класифікувати за такими критеріями: за назвою (за предметом угоди), за суб'єктами (за формою власності позичальника), за напрямками діяльності Банку (за сферами кредитування) і за способом надання кредитів ЄБРР:

- за назвою (за предметом) угоди, що укладаються між Україною і Банком, поділено на три види: кредитні, гарантійні і проектні;
- за суб'єктами (за формою власності позичальника) виділено угоди на підтримку приватного або державного секторів;
- за напрямками діяльності Банку (за сферами кредитування) угоди поділено на угоди у сфері: енергетики, сільського господарства, промисловості, інфраструктури, фінансового сектору тощо;
- за способом надання кредитів ЄБРР виокремлено пряме фінансування і фінансування через посередника.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Кадацкая А. А. Организация и управление Европейским банком реконструкции и развития / А. А. Кадацкая // Проблемы законности : сб. науч. тр. / отв. ред. В. Я. Таций. – Харьков : Нац. юрид. ун-т имени Ярослава Мудрого, 2014. – Вып. 127. – С. 71–77.

2. Кадацька А. А. Міжнародно-правове регулювання відносин між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку / А. А. Кадацька // Альманах міжнародного права : наук. міжнар. журн. – Одеса : Міжнар. гуманітар. ун-т, 2015. – № 9. – С. 82–91.

3. Кадацька А. А. Міжнародно-правові особливості набуття членства в Європейському банку реконструкції та розвитку [Електронний ресурс] / А. А. Кадацька // Порівняльно-аналітичне право : електрон. наукове фахове видання. – Ужгород : Юрид. фак-т ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2015. – № 5. – С. 329–332. – Режим доступу : http://www.pap.in.ua/5_2015/99.pdf

Статті в наукових фахових виданнях інших держав:

1. Кадацкая А. А. Международно-правовые особенности учреждения Европейского банка реконструкции и развития / А. А. Кадацкая // *Legea și viața* : междунар. научн.-практ. прав. журн. – Кишинев : Дом печати, 2015. – № 6. – С. 41–44.

2. Кадацька А. А. Класифікація міжнародно-правових угод, що укладаються між Україною і Європейським банком реконструкції та розвитку / А. А. Кадацька // Национальный юридический журнал : теория и практика : научн.-практ. правовое издание Республики Молдова. – Кишинев : Дом печати, 2015. – № 5–2. – С. 117–121.

3. Кадацкая А. А. Международная правосубъектность Европейского банка реконструкции и развития / А. А. Кадацкая // *Legea și viața* : междунар. научн.-практ. прав. журн. – Кишинев : Дом печати, 2016. – № 2/2. – С. 44–47.

Публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Чудновець А. А. Заснування Європейського банку реконструкції та розвитку / А. А. Чудновець // Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку : зб. матер. VI міжнар. наук-практ. конф. (м. Суми, 18–19 травня 2013 р.) / Харківськ. нац. ун-т внутр. справ, Сумська філія. – Суми : ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2013. – С. 112–114.

2. Чудновець А. А. Правовий статус держав – членів Європейського банку реконструкції та розвитку / А. А. Чудновець //

Юридична осінь 2013 року : зб. тез доповідей та наук. повідомл. учасників Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів (м. Харків, 14 листопада 2013 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана. – Харків : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого» ; Право, 2013. – С. 67–69.

3. Кадацька А. А. Огляд міжнародно-правових відносин між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку / А. А. Кадацька // *Právna veda a prax v treťom tisícročí : Zbornik príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie (Slovenská Republika, Košice, 27–28 február 2015 r.)*. – Košice : Univerzita Pavla Jozefa ŠafárikavKošiciach, 2015. – С. 53–55.

4. Кадацька А. А. Особливості правового статусу постійних представництв ЄБРР в Україні / А. А. Кадацька // *Integrarea Republicii Moldova și Ucrainei în UE : Aspectul juridic : conferință internațională științifico-practică (Chișinău, 6–7 noiem. 2015)* / com. org. : V. Bujor (președinte) [et al.]. – Chișinău : S. n., 2015 (Tipogr. «Cetatea de Sus»). – С. 260–263.

5. Кадацька А. А. Структура керівних органів Європейського банку реконструкції та розвитку / А. А. Кадацька // *Правові системи суспільства: сучасні проблеми та перспективи розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 20–21 листопада 2015 р.)*. – Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2015. – С. 123–125.

6. Кадацька А. А. Загальний огляд стратегій діяльності ЄБРР щодо України / А. А. Кадацька // *Právna veda a prax: výzvy moderných európskych integračných procesov : Zbornik príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie (Slovenská Republika, Bratislava, 27–28 novembra 2015 r.)*. – Bratislava : Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, 2015. – С. 229–232.

АНОТАЦІЯ

Кадацька А. А. Міжнародно-правовий статус Європейського банку реконструкції та розвитку. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України. – Харків, 2016.

Дисертація присвячена дослідженню правових підстав та особливостей міжнародно-правового статусу Європейського банку

реконструкції та розвитку (надалі – ЄБРР або Банк), у тому числі питань членства в ЄБРР, організаційних питань діяльності Банку, його компетенції і правосуб'єктності, а також особливостей міжнародно-правового регулювання відносин між Україною та ЄБРР.

Доведено, що ЄБРР за своєю правовою природою є міжнародною міждержавною організацією. Визначено особливості правового статусу держав – членів ЄБРР. З'ясовано, що надання кредитів з боку ЄБРР для фінансування проектів у певній країні здійснюється згідно із стратегіями діяльності Банку щодо цієї країни.

Встановлено правові підстави та особливості міжнародно-правових відносин між Україною та ЄБРР. Запропоновано критерії класифікації міжнародно-правових угод, що укладаються між Україною та ЄБРР.

Ключові слова: міжнародні фінансові організації, Європейський банк реконструкції та розвитку, ЄБРР, Угода про заснування ЄБРР, членство в ЄБРР, керівні органи ЄБРР, стратегії ЄБРР, Постійне Представництво ЄБРР в Україні, міжнародно-правові угоди між Україною та ЄБРР.

АННОТАЦИЯ

Кадацкая А. А. Международно-правовой статус Европейского банка реконструкции и развития. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.11 – международное право. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины. – Харьков, 2016.

Диссертация посвящена исследованию правовых оснований и особенностей международно-правового статуса Европейского банка реконструкции и развития (далее – ЕБРР или Банк), в том числе вопросов членства в ЕБРР, организационных вопросов деятельности Банка, его компетенции и правосубъектности, а также особенностей международно-правового регулирования отношений между Украиной и ЕБРР.

Доказано, что по своей правовой природе ЕБРР является международной межправительственной организацией. Определены особенности правового статуса государств – членов ЕБРР. Установлено, что предоставление кредитов со стороны ЕБРР для финансирования проектов в определенной стране осуществляется в соответствии со стратегиями деятельности Банка в отношении этой страны.

Установлены правовые основания и особенности международно-правовых отношений между Украиной и ЕБРР. Предложены критерии

классификации международно-правовых соглашений, которые заключаются между Украиной и ЕБРР.

Ключевые слова: международные финансовые организации, Европейский банк реконструкции и развития, ЕБРР, Соглашение об учреждении ЕБРР, членство в ЕБРР, органы управления ЕБРР, стратегии ЕБРР, Постоянное Представительство ЕБРР в Украине, международно-правовые соглашения между Украиной и ЕБРР.

SUMMARY

Kadatska A. A. International Legal Status of the European Bank for Reconstruction and Development. – Manuscript.

A thesis for Scientific Degree of Candidate of Legal Sciences (Law) in speciality 12.00.11 – International Law. – Yaroslav Mudryi National Law University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2016.

The thesis deals with researching of the legal grounds and peculiarities of the international legal status of the European Bank for Reconstruction and Development (hereinafter EBRD or the Bank), including the matters of membership in EBRD, organizational issues of the Bank's activity, its competence and legal capacity, as well as the legal grounds and peculiarities of the international relationships between Ukraine and EBRD.

It has been found out that the legal ground for the EBRD's activity is comprised of two international legal treaties such as Agreement Establishing the EBRD (1990) and Headquarters Agreement between the Government of the United Kingdom and the EBRD (1991).

It is evidenced that the EBRD is the international intergovernmental entity according to its legal nature (in particular, it is an association of some dozens of states, is founded and acts in line with the international multilateral treaty, is formed to achieve relevant goals in a specific area of international relations). The status, immunities and indemnifications as stipulated by the Agreement Establishing the EBRD in the territory of each member state are provided to the Bank, so that the Bank will be able to achieve its goal and perform its functions.

It has been found out that the EBRD's lending to finance projects in a certain state is carried out in accordance with the medium-term strategies of the Bank's activity regarding the said state. That the recipient state complies with the current strategy underlies further strategy to be developed by EBRD. In total, the Bank has adopted 9 strategies of that kind in respect to Ukraine.

Peculiarities of the legal status of the EBRD member-states which provides for the mutual rights and obligations of the member states and the Bank, have been ascertained.

The membership of European and non-European countries is studied in details; the importance of the previous membership in the International Monetary Fund for non-European countries is stressed. The features of membership in EBRD are studied separately for countries which are the founders of the Bank and for countries which expressed intention to become the members of the Bank after the entry into force of the Agreement Establishing the EBRD in 1990. The features of membership in EBRD are studied for the European Union and the European Investment Bank.

This paper considers the peculiarities of international legal relations between Ukraine and the EBRD, including international legal aspects of EBRD membership of Ukraine, and peculiarities of EBRD international legal status in Ukraine. It has been established that pursuant to the Decree of the President of Ukraine «On membership of Ukraine to the European Bank for Reconstruction and Development» (1992), Ukraine has become the member of the Bank and at the same time the Party to the Agreement Establishing the EBRD (1990).

To ensure the representation of Ukraine in the Board of Governors of EBRD, Ukraine has appointed *ex officio* of the Ministry of Finance of Ukraine as the member of the Board of Governors of EBRD, and the Chairman of the Board of the National Bank of Ukraine – also *ex officio* of the Deputy Governor of Ukraine as the member of the Board of Governors of EBRD. In turn, the representation of EBRD interests in Ukraine shall be performed through Permanent Delegation of EBRD in Ukraine based on the proper Agreement between the Government of Ukraine and EBRD (2007).

The treaties between Ukraine and EBRD may be classified by name (subject) into three types: credit, guarantee and project treaties. Treaties are classified by the subjects (form of ownership of the borrower) into the treaties aimed at support of private or public sectors. The treaties may be classified by areas of activities of the Bank (areas of credit financing) into the treaties in the energy, agriculture, industry, infrastructure, financial sector, etc. Direct financing and financing through intermediary may be identified by the disbursement method.

Key words: international financial institutions, the European Bank for Reconstruction and Development, EBRD, Agreement Establishing the European Bank for Reconstruction and Development, EBRD Shareholders, EBRD structure, EBRD strategies, Permanent Delegation of EBRD in Ukraine, international law treaties between Ukraine and EBRD.

Відповідальний за випуск
доцент О. В. Тарасов

Підписано до друку 21.04.2016 р. Формат 60x90/16
Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.
Умовн. друк. арк. 0,7. Облік. вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 1471

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.